

Asia: VN/24963/2022

Rikosprosessin sujuvoittamista arvioineen työryhmän muistio

1. Esitutkintaprosessia koskevat kehittämissuositukset

Viranomaisarkintaa rikosilmoituksen kirjaamisessa

6. Esitutkintaprosessi

- rikosilmoitusten kirjaamisen edellytysten tarkempi sääntely - säästää kaikkien työtä, jos rikosprosessiin ei ohjaudu sinne kuulumattomia asioita (s 30)
- kannatettavaa myös mahdollisuus suhteuttaa se aloitetaanko esitutkintaa, mitä toimenpiteitä tehdään, mahdollisuus keskeyttää esitutkinta tai rajoittaa sitä asian laatuun, vakavuuteen ja aiheutuviin kustannuksiin perustuen erityisesti vähäisten rikosten tai vähemmän vakavien tekojen osalta (s 35-39)
- sivulla 37 ehdotetaan luopumista siitä, että poliisi tiedustelisi asianosaisilta suostumusta kirjalliseen menettelyyn. Tämä toisi lisätyötä kärjäoikeuksille, mikäli asianomistajan suostumukset täytyy tiedustella täällä. Olisi tarkoituksenmukaisempaa tiedustella suostumus jo esitutkinnassa, jossa asiakkaaseen joka tapauksessa ollaan yhteydessä. En näe merkittävää lisätyötä myöskään siinä, että jo poliisi alustavasti tiedustelee epäillyn kantaa kirjallisen menettelyn käyttöön, kun joka tapauksessa epäillyn kuulee. Mikäli ilmoittaa jo esitutkinnassa, että ei aio menettelyyn suostua, voi olla turhaa esittää menettelyä kärjäoikeudessakaan ja tulee turhaa lisätyötä meille, jos tätä tietoa ei ole meille saakka tullut
- sivun 38 esitys siitä, että asianomistajan oma menettely rikoksen estämättä jättämisessä otetaan huomioon esitutkinnan toimittamatta jättämistä koskevassa harkinnassa, on kyseenalainen. Tulee olla tarkkana sen suhteen, etteivät heikossa asemassa olevat uhrin kärsi tämän tyyppisestä säännöksestä, esim. petosrikoksissa usein uhreja, jotka eivät ole osanneet estää rikoksen tapahtumista vaikka ”normaali” henkilö siihen pystyisi vähäisin toimin
- muilta osin esitutkinnan toimittamatta jättämistä, keskeyttämistä ja rajoittamista koskevat ehdotukset ovat kannatettavia
- perusteluvelvollisuuden (s.42) osalta harkittavaksi voisi tulla sellainen menettely, että asiakas saa perustelut pyydettyään. Valmiit fraasipohjat eivät varsinaisesti asiakkaalle selkeytä sitä, miksi juuri hänen asiansa esitutkinta on päätetty lopettaa. Ratkaisujen laadun parantaminen fraaseja käyttämällä on keinotekoisia.

- s. 43 ehdotus oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittamisesta kuultavalle: tulee varmistaa huolellisesti, että asiakas on myös tutustunut hänelle lähetettyihin ilmoituksiin.
- tehostaminen ei saisi johtaa siihen, että kaikki vähäiset teot jätetään käytännössä tutkimatta tai tutkinta keskeytetään, koska se on omiaan heikentämään rangaistusten ennaltaehkäisevää vaikutusta ja luottamusta viranomaisten toimintaan
- myöskään asianomistajan laiminlyönti/passiivisuus asian hoitamisessa ei pitäisi olla peruste rajoittaa tutkintaa ainakaan vähänkään vakavammassa rikoksessa, kun se voi johtua pelosta, painostuksesta, uhkailusta, terveydentilasta, kykenemättömyydestä hoitaa asiaa, jne

Esitutinnan aloittamista edeltävät toimenpiteet

-

Esitutkintatoimenpiteiden suhteuttaminen

-

Esitutinnan muotomääräykset

-

Esitutinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

-

Esitutinnan keskeyttäminen

-

Esitutinnan rajoittaminen

-

Perusteluvastuu, valtakunnalliset fraasimallit esitutkintaviranomaisten ratkaisuihin

-

Oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittaminen kuultavalle

-

Menettämisseuraamusten täytäntöönpanotehtävien jaon arviointi

-

2. Kevennettyjä rikosasioiden menettelyjä koskevat kehittämissuositukset

Sakkomenettelyn kokonaisuudistus ja muut sitä koskevat ehdotukset

Kevennetyt menettelyt

- sakkomenettely on nykyisellään sekava, kuten muistiossa on todettu, ja sitä tulisi yksinkertaistaa – myös käräjäoikeudessa aiheuttaa työtä sen selvittäminen kuuluuko käräjäoikeudelle toimitettu valitus/ vaatimus käräjäoikeuden vai syyttäjän käsiteltäväksi
- sakkomenettelyn soveltamisalan laajentaminen on kannatettavaa siltä osin, että se laajennettaisiin tiettyihin rikosnimikkeisiin, joissa yksinkertainenkin asia voi sen tekotapaan tai omaisuuden arvoon liittyvistä syistä jäädä sakkomenettelyn ulkopuolelle, tyypillisesti esim. ainakin varkaus, vahingonteko, petos ja salakuljetus, huumausainerikos, joissa seuraamus on tyypillisesti sakkoa – enimmäisrangaistusasteikon nostaminen voisi johtaa siihen, että sakkomenettelyyn ohjautuisi muitakin kuin laadultaan yksinkertaisia asioita, mikä ei ole toivottavaa (s 50-52)
- sakkomenettelyn osittainen laajentaminen vähentäisi myös syyttäjälle ja tuomioistuimiin ohjautuvia yksinkertaisia, lähinnä kirjallisen menettelyn/poissaolouhkaisia juttuja, joten siitä saatava työnsäästö olisi merkittävä kaikille toimijoille
- menettämisseuraamuksen arvon nostaminen 5 000 euroon nykyisestä 1 000 eurosta on järkevää esitetyistä syistä, inflaatiokin huomioon ottaen
- päihdetutkimuskulujen osalta voisi parempi vaihtoehto olla lakiin perustuva tietynsuuruinen maksu rikosuhrimaksun tapaan, jolloin siihen ei liittyisi harkintaa - maksuja käräjäoikeudessa jätetään hyvin harvoin kokonaan tuomitsematta, joskus kohtuullistetaan pyöristämällä, jos niitä on määrällisesti hyvin paljon
- rattijuopumuksen ohjautuminen tuomioistuinmenettelyyn yksinomaan päihdetutkimuskulun korvausvelvollisuuden vuoksi aiheuttaa turhaa työtä kaikille eikä se ole muistiossa todetuin tavoin tarkoituksenmukaista (s 53-54)

Suppea esitutkinta

-

Epäillyn paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksiantoa varten, syyttäjähasteet ja pikaoikeudenkäynnit

-syyttäjähasteiden laajempi käyttö olisi erityisesti myöhemmin vaikeasti tavoitettavien asianosaisten tapauksissa tehostettavissa jo nyt ja tätä tulisi lisätä

Rikosasioiden nopeutettu käsittely (Ruotsin malli)

- ns. Ruotsin mallia vastaavan kaltaisen menettelyn käyttöönotto on erittäin kannattavaa, mahdollista nopeuttaa selvien juttujen käsittelyä merkittävästi

3. Rikosasioiden sovittelua koskevat kehittämissuositukset

Sovittelumahdollisuuden tunnistaminen, esitutkinnan toimittaminen ja asianosaisten suostumukset

Rikosasioiden sovittelu tuomioistuimessa

- Kahden rinnakkaisen järjestelmän ylläpitäminen ei ole tarkoituksenmukaista, asiaa tulisi ensin selvittää, jolloin tulisi miettiä myös syyttäjän rooli.
- siirto tuomioistuimessa tehtäväksi aiheuttaisi merkittävän määrän lisätyötä ja vaatisi lisäresursseja, aiheuttaisiko myös esteellisyysoongelmia erityisesti pienemmissä yksiköissä
- Jutut tulee ohjata sovitteluun mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tulee kuitenkin pitää huolta siitä, että sovitteluun ohjaaminen on mahdollista myös syyteharkinnassa kuten nykyisinkin

Rikosasioiden sovittelu tuomioistuimessa

-

4. Syyteneuvottelua koskevat kehittämissuositukset

Käyttö, soveltamisala ja ajoitus

Syyteneuvottelu

- soveltamisalan laajentaminen erittäin kannatettavaa
- nykyisellään sovelletaan erittäin harvoin, saatavissa kuitenkin merkittävää hyötyä esim. laajoissa rikosasioissa, joissa voidaan välttyä pitkiltä oikeudenkäynneiltä

Seuraamusharkinta ja rikosasiaan liittyvät vaatimukset sekä asianomistajan rooli ja suostumus menettelyyn

-

5. Hallinnollisia seuraamuksia koskevat kehittämissuositukset

Rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten tehokas hyödyntäminen ja uudet mahdollisuudet

Hallinnolliset seuraamukset

- joidenkin asiaryhmien siirtämistä kokonaan käsiteltäväksi hallinnollisilla seuraamusmaksuilla on kannatettava
- esim. työturvallisuusrikokset ovat usein paljon työllistäviä koko ketjussa, laiminlyönnit usein monen tekijän summa ja vastuun kohdentaminen yksittäiseen henkilöön haastavaa, seuraamuksena yleensä vain vähäinen sakkorangaistus tai yhteisösakko, seuraamusmaksu laiminlyönneistä olisi todennäköisesti paremmin ohjaava vaihtoehto
- asiantuntemusta kustakin erityisalasta hallinnollisilla viranomaisilla, kuten työsuojeluviranomaisilla, yleensä tuomioistuinta enemmän
- hallinnollisten seuraamusten käyttöalaa laajennettaessa tulee ottaa huomioon se, että tilanteissa, joissa syyttäjä syyttää rikoksesta ja tuomioistuin katsoisi teon hallinnollista seuraamusta edellyttäväksi vähäisemmäksi teoksi, voi käydä niin että vastaaja jää kokonaan ilman sanktiota (tuomioistuimella ei toimivaltaa määrätä hallinnollista seuraamusta)

6. Rikosprosessia tuomioistuimissa koskevat kehittämisehdotukset

Automatisoitu muistutusjärjestelmä pääkäsitteilyjen peruuntumisen ehkäisemiseksi

- automaattinen muistutusjärjestelmä voidaan ottaa käyttöön, mikäli siihen saadaan automaattisesti toimiva järjestelmä, muuten aiheuttaa liikaa työtä

Oikeudenkäynnin tiedoksiantosäätely - puhelintiedoksiannon käyttöalan laajentaminen haasteen tiedoksiannossa, sähköinen tiedoksiantomenettely

- haasteen tiedoksianto myös puhelimitse on kannatettavaa, asiakirjat yleensä mahdollista toimittaa samanaikaisesti sähköpostilla tai postitse, joten haasteen saa myös kirjallisesti
- sähköisen tiedoksiantomenettelyn laajentaminen erittäin kannatettavaa, kun mahdollisuus sähköiseen asiointiin ja prosessiosoite selvitetään jo esitutkintavaiheessa, voidaan käyttää asiakirjojen toimittamisessa asianosaisille sähköisesti suoraan pian käyttöön tulevasta RikosAipasta, mikä nopeuttaa merkittävästi asiakirjojen lähettämistä ja vähentää kansliatyötä

Lykkäyssäännöstö ja noudon kiinnioloaika

-

Poissaolokäsittelyjen soveltamisala

- poissaolokäsittelyn mahdollisuuden laajentamista voidaan pitää osin kannatettavana
- rangaistusmaksimin nostaminen tekoihin, joista maksimi kuusi vuotta on hyväksyttävää, sen sijaan poissaolevan vastaajan tuomitseminen enintään 6 kuukauden vankeusrangaistukseen ja suostumuksella yhden vuoden rangaistukseen voidaan pitää riittävänä
- enintään vuoden maksimirangaistuksen tuomitseminen silloin kuin vjaa edustaa asiamies sen sijaan merkitsisi heikennystä nykytilaan, jossa maksimi ei ole

Kirjallisen menettelyn käyttöala, soveltaminen ja yhdenmukaisuus

Kirjallinen menettely

- käyttöalan laajentaminen tekoihin, joista maksimi on 4 vuotta kannatettavaa
- ohjautuu jo nyt kaikki ne asiat, jotka mahdollisia, joten lisähyötyä saatavissa vain käyttöalan laajentamisesta
- tekisi mahdolliseksi kirjallisen menettelyn esim. törkeissä varkauksissa, törkeissä veropetoksissa ja muissa vastaavan kaltaisissa yleensä yksinkertaisissa ja usein riidattomissakin asioissa, joissa teko voi olla tunnustettu jo esitutkinnassa ja rangaistus usein alle vuoden

- rangaistusmaksimin nostaminen vuoteen on kannatettavaa, jos soveltamisalaa laajennetaan, jotta asia ei ole tarpeen siirtää poissaolokäsittelyyn suostumuksella oikean seuraamuksen tuomitsemiseksi
- sivulla 97 toisen kappaleen lopussa esitetty jää epäselväksi: Jos tarkoitetaan sitä, että syyttäjien teonkuvausten kirjoittamistyötä jollakin tavalla ollaan siirtämässä tuomioistuimiin, ei kannateta. Syyttäjän tehtävänä on muotoilla se teonkuvaus, josta rangaistusta vaaditaan. Tuomioistuimen tutkimisvalta rajoittuu siihen. Ei voida pitää kannatettavana ennakoitavuuden, puolueettomuuden ja riippumattomuuden kannalta sitä, että miltään osin palattaisiin inkvisitoriseen tai siihen rinnastettavaan prosessiin

Perusteluvollisuus ja valtakunnalliset fraasimallit tuomioistuinten ratkaisuissa

- tuomioiden laatimisessa käytetään jo monelta osin fraaseja selvissä tilanteissa eikä niiden käyttöönottamisella ole saavutettavissa merkittävää hyötyä
- tuomioiden perusteluvollisuutta erityisesti julistetuissa ja lainvoimaiseksi jääneissä ratkaisuissa tulisi helpottaa, ne aiheuttavat huomattavan paljon lisätyötä
- riittävää pitäisi olla esim. julistetun tuomion perustelujen tallentaminen äänittämällä, jolloin ne olisi tarvittaessa saatavilla äänitallenteena tai videotallennusjärjestelmän käyttöönottamisen jälkeen kuvatallenteena
- kannustaisi tuomioiden julistamiseen kansliatuomion sijasta

7. Rikosasioiden valmistelua koskevat kehittämisehdotukset

Preklusio ja siihen rinnastuvat keinot

Rikosasioiden valmistelu

- tehostaminen itsessään kannatettavaa, hyötyä kuitenkin lähinnä laajoissa asioissa, toimiakseen edellyttää käytännössä asianajajakkoa
- keinoina mahdollinen lähinnä kuluvastuu, joka vjan osalta ei kovin tehokas, kun yleensä on muullakin perusteella niistä vastuussa
- preklusio todistelun osalta ongelmallinen oikeusturvan kannalta erityisesti ilman avustajaa olevien osalta, joita on rikosasioissa paljon
- jonkinlaisen prekluusion kehittäminen myös rikosasioihin kannatettavaa
- ennakkovastaus pyydetään jo nyt ennakkoon, pääosin toimitetaan jos avustaja, muuten ei
- ao/tjan kuuleminen pääkäsittelyn ulkopuolella tulisi rajata selkeästi säädettyihin poikkeustilanteisiin, ettei se tule sovellettavaksi liian laajasti, voisi olla hyvä keino esim. ulkomaalaisten, maasta poistuvien henkilöiden osalta, joita on myöhemmin vaikea tavoittaa tai kustannukset saapumisesta tuomioistuimeen kohtuuttomia asian laatuun nähden – edellyttää, että vastakuulustelu-oikeutta on ollut mahdollista asianmukaisesti käyttää

Todistelun ilmoittaminen sanktion ohella

-

Rikosasian vastaajan käsitys syytteen teonkuvauksesta ja todistelusta

-

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus

-

Pääkäsittelyn ulkopuolella ennakollisesti tapahtuva todistajan tai asianosaisen kuuleminen

-

8. Käräjäoikeuksien kokoonpanoja koskevat kehittämissuhteet

Yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentaminen

. Kokoonpano

- kannatettavaa yhden tuomarin toimivallan laajentaminen tekoihin, joissa maksimi 6 vuotta, toisi käsittelyn ilman lautakuntaa mahdolliseksi esim. ryöstöä ja törkeää maksuvälinepetosta koskien, joihin ei useimmiten liity vaikeaa näytönarviointia tai oikeudellista ongelmaa
- lautamiesjärjestelmästä tulisi luopua/vakavasti selvittää. Lautamiesten valintajärjestelmä vähintään tulee uudistaa, parempi vaihtoehto olisi tuomareiden määrän nostaminen, jotta laajemmissa asioissa olisi tosiasiallisia mahdollisuuksia käyttää laajennettuja kokoonpanoja

Lautamiesjärjestelmän tarpeellisuus

-

9. Kehittämissuhteet korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja koskevista menettelyistä

Ennakkopäätöskysymysmenettely

- Näistä ei erityisesti lausuttavaa, tarkempi selvittäminen voi olla aiheellista

Ns. hyppyvalituslupamenettely

-

10. Digitalisaatiota ja sähköisiä menetelmiä koskevat kehittämissuhteet

Syyttäjälle ja esitutkintaviranomaiselle yhteinen sähköinen työskentelyalusta

yhteinen sähköinen alusta koko ketjun osalta olisi erittäin toivottava

Sähköinen asiointi esitutkinnassa: sähköinen vahvistus rikosilmoituksesta asianomistajalle, esitutkintapäätös asianosaisille myös sähköisesti ja asianosaisen kuuleminen esitutkinnassa sähköisesti

- tulisi mahdollistaa myös asiakkaiden toimittamien asiakirjojen liittäminen suoraan järjestelmään

Kuulustelun tallentaminen ja äänitallenteiden käytön lisääminen

Digitalisaatio ja sähköiset menetelmät

- äänitallenteet kuulustelusta voisivat parantaa aineiston luotettavuutta ja laatua. ne pitäisi kuitenkin olla purettuna tekstiksi, koska äänitteiden kuunteleminen vie huomattavan paljon aikaa. Tulee selvittää, mihin äänitallenteet ja muut isot tiedostot tallennetaan, AIPAn kehittäminen.

Rikosprosessiketjun viranomaisten järjestelmien tarkastelu ja kehittäminen

- yhteensopivat järjestelmät helpottaisivat ja nopeuttaisivat asioiden käsittelyä merkittävästi, myös fraasipohjat voivat toimia yksinkertaisissa asioissa, mutta voivat myös viedä kehitystä väärään suuntaan, kun asiakohdaiset perustelut voivat kovassa työpaineessa jättää tekemättä
- fraasiperustelut on soveltuvin osin jo paljolti käytössä, joten hyöty ei kovin suuri

11. Ehdotusten vaikutukset

Lausunnonantajien mahdolliset huomiot ehdotusten taloudellisista tai muista huomioon otettavista vaikutuksista organisaation toimintaan

Tuomioistuimien työtä lisääviä toimintoja otettaessa käyttöön tulee lisätä vastaavasti resursseja.

12. Muut huomiot

Muita huomioita työryhmän ehdotuksista

-

Kaski Janika
Lapin käräjäoikeus - Rikososasto